

Závěrečná zpráva za r. 2005

Konzervátorské metody prováděné in situ BcA. Jana Dvořáková

Průzkum archivu restaurátorské dokumentace na pracovišti RO s cílem vyhledat nejtypičtější a nejrozšířenější typy poškození, objevujících se ve sbírkových fondech NK ČR; průzkum dosavadních restaurátorských zásahů používaných RO

Nejstarší dochovaná restaurátorská dokumentace spadá do 60. let 20. století. Formuláře byly oboustranně psané jednolisty se stručným kodikologickým popisem objektu a popisem restaurátorských zásahů, které byly provedeny. Na reversu formuláře jsou vypsány použité materiály a chemikálie, dále je uvedeno jméno restaurátora a chemika, kteří na opravě spolupracovali. Dokumentace je doplněna černobílými fotografiemi.

Nejčastěji mají knihy poškozený hřbet a prasklé drážky. S tím souvisí i vazy popraskané častým mechanickým namáháním. Pravidelně v 18. století byly záměrně uřezány kožené řemínky se sponami (problém u pergamenových rukopisů, které je potřeba pevně sevřít; nyní je tato funkce nahrazena krabicemi a pouzdry). Často chybí i kování na deskách. Další poškození zasahující poměrně velké množství knih představuje barokní úprava vzhledu knižních vazeb. Jezuité přetřeli hřbety knih olovnatou bělobou dle nového trendu úpravy barokních knihoven. Bílé hřbety s červenými signaturami nyní již zešedly. Olejová barva v kombinaci se silně naklíženým hřbetem poškozuje potah knihy na hřbetě (kožené i pergamenové vazby) a tím i celou strukturu vazby. Kůže na hřbetě je většinou velmi ztvrdlá a křehká, při mechanickém odlepení se láme v šupinách.

Nejčastější opravy vazeb spočívali v opravě potahu hřbetů. Při restaurátorských zásazích v minulých letech byly bohužel celé potahy hřbetů odstraněny a vyměněny; originální fragmenty nebyly aplikovány na nový potah ani nijak dochovány. Často docházelo ke komplexnímu rozebrání knihy a nahrazení původní vazby novou zrekonstruovanou dle dochované.

V minulých letech byly restaurovány in situ za použití netradičních materiálů a technik knihy se signaturami:

- 54 A 39** S. E. Kapihorský, *Mysteria kláštera Sedleckého*, Čechy, 1630
- III G 9** Jakoubek ze Stříbra, *Tractatus de Communionem...*, Čechy, 15. století
- XII F 30** Mauritius de Praga, *Referenzio pope Gregorii XII. (konvolut)*, 15. století
- VI E 24** Jacobellus de Misa, *Collectio sermonum*, Čechy (?), 1415 - 19

Vyhledávání odborné literatury v příruční knihovně RO k danému tématu

Naše příruční knihovna je v tomto smyslu poměrně chudě zastoupena. Některé nové tituly byly zakoupeny na služební cestě v Londýně.

Odborné články

- Paper Conservation News, Nr. 74, June 1995 - Edward Simpson, Board Rehitching: a case history, s. 14
- Paper Conservation News, Nr. 76, December 1995 – Edward Simpson, Strengthening a weak and worn board attachment: a case history, s. 14
- The Paper Conservator, Vol. 27, 2003 – Andrew Honey, The conservation of *Annuntiones in Libro Evangeliorum* using natural cloth hollow over a moulded Japanese paper spine-former, s. 5

- The New Bookbinder, Vol. 11, 1991 – James Brockman, Rebacking – an alternative approach, s. 36
- The Book and Paper Group Annual 20, 2001 – Maria Fredericks, Ethel E. Hellman, Board Reattachment Discussion, s. 63 (obsahuje rovněž širokou bibliografii)
- The Book and Paper Group Annual 22, 2003 – Priscilla Anderson, Alan Puglia, Solvent-Set Book Repair Tissue, s. 3
- Handlist prepared for the 2002 IIC meeting in Baltimore Maryland USA – Remoistenable Tissue for Mending Paper Damaged by Copper Pigments, The Walter Art Museum
- Preprints from the 9th International Congress of IADA, Kopenhagen, August 15 – 21, 1999 – Christopher Clarkson, Minimum intervention in treatment of books

Dále v publikacích

- Arthur W. Johnson, The Practical Guide to Book Repair and Conservation, London 1988, s. 69
- Bernard C. Middleton, The Restoration of Leather Bindings, New Castle a Londýn 1998

Použít lze i některé pasáže z

- Keith A. Smith, Books without Paste or Glue, Non-adhesive binding, New York 2005
- Keith A. Smith, 1-2-3-Section Sewings, Non-adhesive binding, New York 2002

V součinnosti s ORST byly předběžně vytipovány části sbírkových fondů, které budou prozkoumány s cílem zjištění jejich stavu a rozsahu poškození s ohledem na uplatnění metody restaurování in situ.

S PhDr. Kamilem Boldánem z ORST jsme prohlédli historický fond uložený v Centrálním depozitáři Hostivař. Vybrali jsme pět knih určených k restaurování v dalších letech.

Praktické restaurování in situ

V letošním roce jsem částečně podle článku v The Paper Conservator, Vol. 27, 2003 – Andrew Honey, The conservation of *Annuntiationes in Libro Evangeliorum* using natural cloth hollow over a moulded Japanese paper spine-former, s. 5 zrestaurovala knihu se sign. **XXIII G 87** (Dalimilova kronika, Čechy, pol. 15. století, převazba asi v 19. století). Jednalo se o přichycení obou desek a doplnění potahu hřbetu. Původní kožený potah byl velmi zkřehlý a degradovaný. Proto jsem použila japonský papír tónovaný akvarelovými barvami.

Nákup materiálů, drobných zubolékařských nástrojů a náradí na restaurování in situ.

Služební cesta do Velké Británie, 21. – 26.11.2005

V rámci služební cesty jsem navštívila restaurátorské pracoviště v **The National Archives** v Londýně (Kew). Po celou dobu se mi věnovala Lara Speroni, jedna z restaurátorek, které se věnují knižním vazbám. Celé restaurátorské pracoviště je rozděleno na několik částí podle toho, jak je který restaurátor zaměřen (fotografie, mapy, aktový materiál, vazby, příprava výstav). Lara mi ukázala typ knižní vazby, kterou používají na

vázání aktového materiálu. Byla odvozena z dochovaných vazeb tohoto typu. Jedná se o celopapírovou vazbu (dříve celopergamenovou; nyní se z finančních důvodů používá papír podobné barvy a tloušťky) s velmi tuhým hřbetem z lepenky, který se musí na každou knihu speciálně připravovat. Kniha je ušita zvláštním, velmi pevným stehem na tkanice. Vazba je navíc zpevněna koženými pásky, které jsou nalepeny přes hřbet potažené knihy a prošity tenkými pergamenovými pásky skrz desky ozdobným stehem. Tak je vytvořena velmi pevná struktura, která umožňuje úplné rozevření knižního bloku.

Lara mě dále seznámila s opravami knižních vazeb. Jednalo se o restaurování celokožených vazeb z 18. a 19. století in situ. V archivu používají lněné aero-plátno a aerobavlnu, která je slabší. Při přichycení upadlé desky využívají štěpení knižních desek. Do vytvořeného prostoru se vsune aero-plátno, které je nalepeno na hřbet knihy a tvoří tak i přelep hřbetu. Na opravu vnější drážky používají plátno barvené akrylovými barvami nebo barvami na kůži CIBA. Na závěr mi ukázala i depozitáře.

Nancy Bell, vedoucí konzervátorského výzkumu, mě seznámila s aktivitami archivu na tomto poli. V dalších letech se budou věnovat rozsáhlému výzkumu pergamenu a vlivu vlhkosti na pergamen.

Další navštívenou institucí bylo **Victoria & Albert Museum** v Londýně (South Kensington). Vedoucím restaurování papíru, knih a maleb je Alan Derbyshire. Oddělení je podobně jako v The National Archives rozděleno podle jednotlivých specializací. Anne Bancroft, která je zaměřena na restaurování knih, mě provázela. V&A vlastní dokumenty z nejstarších dob až po současnost. Problematika řešení restaurátorských zásahů je tedy velmi rozmanitá. Anne mi ukazovala nejrůznější objekty: fotografická alba, zápisníky, kalendáře, samostatné zdobené islámské knižní desky, staré rukopisy, novodobé tisky, japonské kolorované knihy v dřevěném pouzdře, japonské rukopisy na hedvábí aj. Pak mě provedla expozicí, kde mi ukázala vystavené knihy a jejich adjustaci na průhledných klínech. Na závěr jsme se byly podívat v depozitáři, kde v současnosti probíhá mechanická očista knih a polic.

Poslední cesta vedla do soukromého pracoviště **The Conservation Consortium** v Oxfordu, kde pracuje Jane Eagan a Kateřina Powell. Pracují pro několik oxfordských knihoven, které jim zadávají práci. Při mé návštěvě jsem si mohla prohlédnout album s fotografiemi a zápisky z cest po Egyptě z konce 19. století, pergamenové listiny, papírové dopisy ze 17. století, architektonické plány nalepené na plátně a barokní knihy. Zajímavým problémem je oloupávání inkoustu z pergamenového rukopisu ze 12. století. Jedná se o velkoformátovou knihu s celokoženou vazbou. Vzorky inkoustu poslal Kateřina do několika institucí v Anglii na analýzy, aby se zjistila příčina nezvyklého poškození. Poté bude navržen restaurátorský zásah. Při Consortiu je umístěna knihovna IPC (Institut of Paper Conservation) s množstvím odborné literatury a časopisů.

Při služební cestě jsem úspěšně navázala nové kontakty a prohloubila stávající. Součástí služební cesty byl také nákup odborné literatury (viz výše).